

FIATI
15 Kr.

ATAYOLU

ERZURUM HALKEVİ

AYLIK KÜLTÜR MECMUASI

SAYI 2

NİSAN

YIL: 1

KİNDİKİLER

Çalınan yollar
Sohbet Hâşimî Erzurum
Meslek seçimi
Ne vakit ölümleriniz?
Erzurum'da iş ve sile hayatı
Türk edebiyatında yazarlar
Osmanlı devletinde divan teşkilatı
Vitaminler
Şiirler
İtil

Reşatî RÜZGAR
Rıza ADAMAL
Şeyh KURBAN
İsmet ERAND
Abdullahî Şerif İYİ
Levent DELİÇAY
Fahri DİRAL
İsmet TİTİZ
Edmond CHATHIAN

ERZURUM
1939

ATAYOLU

ERZURUM HALKEVİ

AYLIK KÜLTÜR MECMUASI

Sayı: 2

Umumi Müdürü: Bahadır DÜLGER

Yıl: 1

ÇALIŞMA YOLLARI

Yazan: Bahadır DÜLGER

Tarihiî salklar ve tabii zaruretlerle Türk cemiyetinin yükseliş seviyesinde hıza girememiş olan yurt kâşelerinde çalışmaya mecbur münevverin karşılaşacağı müşküller sayısızdır.

Oralarda vazife görmek, hizmet etmek, memleket işlerine bağlanmak imkânlarını verecek sahalar münevverlere her zaman hüsnüniyetle açık bırakılmaz. Bilâkis, muhtelif geri düşüncelerin tesirleriyle faaliyet sahasının daraltılması, hizmet imkânlarının azaltılması çarelerine başvurulur. Ve münevver öz muhtil içinde çetin mücadele mevzularile karşı karşıya bırakılır. Memleket hizmetine koyulması ile istifade edilecek enerji boş yere sarfedilir, ekseriya ümidi kırılarak, iradesi zayıflatılarak bir poza haline getirilir.

Bu husus için takibedilen köhne, fakat, muvaffak olma ekseriya çok kuvvetli bir ihtimal dahilinde, sistematik diyebileceğimiz metod muhtelif tedbirleri ihtiva eder.

Bu tedbirleri başvurmak isteyenler, münevverin semere verebilecek faaliyetini baltalamaya çalışanlar ekseriyetle bir nefis müdafası zaruretile hareket ederler. Çünkü şahsiyetleri zayıf, kültürleri noksan fakat hırsları ziyadendir. Bununla beraber yükselen münevver mukadder yorunurken kendilerininin rafa dıyeceğini tokdur edecek katar idraklidirler. Bu sebeplerle cemiyetin iptidailiği içinde ekseriya bütün kuvvetile basınamazmış olduğu refyonalizm fikirlerinden istifade etmek isterler. Ve mü-

mevheri hüsnüniyetli şüpheli bir şahsiyet olarak göstermeğe çalışırlar. Hattâ anlayışlarına göre makul bazı sebepler bularak kendilerinin her sahada münevverlere tercih edilmesini temin için kültür seviyesi, muhtelif istidatlar ve kabiliyetler gibi göz önünde tutulması icabeden şahsi faktörlerin nazarıdikkate alınmaması imkânlarını bile hazırlamaya çalışırlar.

Esefle kaydetmek lâzımdır ki bazı muhitlerde, idare me'sûliyetini yüklenmiş, münevver oldukları şüphe götürmeyen şahsiyetler de etraflarının bu mariz düşüncelerine boyun eymekte kendileri için bazı faydalar görürler.

Yükselmış bir kültür seviyesinin icabı olarak şahsi fikirlere sahip kimseler arasında idare makinesini kolaylıkla işletmek elbette mümkün olmaz. Hırsızlarla karşılaşmak, münakaşe zeminlerine sürüklenmek, tenkitlere tahammül etmek, hattâ bazan, kendi fikirlerinin çarçıklığına kabula mecbur olmak herkesin kârı değildir. Binaenaleyh etrafına böyle imkânlar hazırlanmayacak bir çalışma muhitinin yaratılması memleket menfaatlerine uygun düşünme bile muvafık görülür. Ve bu suretle münevver için gelişmesi müşki yeni bir maniler silsilesi daha hazırlanmış olur.

İçinde memleket kaygısı, gürda hizmet etmek endişesiyle gayyan münevver artık bir girdaba düşmezdir orada çırpınır durur. Kendini kurtarabilirse ne mutla! Yoksa, damla damla eriyen bir mum gibi sönüp gidecektir.

Yurduna bağlı ve kendisini bu uğurda seferber sayan her münevver, ısrakın tasavvuru müşkül mücadele mevzuuna atılmak kudretini bütün kabiliyetlerinin üstünde tutmak mecburiyetindedir. İradesi körlenmiyecek, umidi sarsılmıyacak ve tir fikre sahip olmak gururunu her şeyden üstün görürcektir. Ve ancak o zaman bu insani varlık doğuşunun neticesini kendi lehine çevirebilecektir.

Gördüğü ki, münevverin çalışma yolu cetindir, Sarfettiği enerjije göre elde edeceği netice azıdır. Bununla beraber istikbale bağlanmak hakikate inanmak, güvenmek, bıkmamak lâzımdır. Çünkü yurdun yakşılığı ve kurtuluşuna bu sarp ve dikenli yola çıkmadan varılamayacaktır.

SAHHAT ÖLÇÜSİLE ERZURUM

Yazan : Dr. Rasim ADAĞAL

Mareşal Çakmak Hastahanesi
Mühürhassasından

Klasik öhlak ve içtimaiyat kitapları en mükemmel fizyolojik fonksiyonlarına ve grisi mekanizmalara malik olan yüksek bir hayvan ile bir insanı müayese ederlerken bir sürü sıfatlar ve kabiliyetler öne sürerler. En büyük Yunan filozoflarından Aristo insanı (Natik hayvan), meşhur muharrir Paskal da (Düşünen saz) demiştir. İnsan düşünür ve düşüncelerini dil ile ifade eder; çabalar; aletler ve müesseseler icade eder; medenî cemiyetler kurar; hareketlerini tabii ederek hükümler verir; iradesi sayesinde dileklerde bulunur ve başkalarını da ikna eder. Medeniyet de bu zekâları işlek ve hisleri incelmış olan iradeli fertlerin bir eseridir. Fakat bütün bu içtimai vahi farklar arasında vücut sıhhatına ve dolayısıyla cemiyet hıfzıssıhhasına da mühim bir yer vermek lâzımdır. Binaenaleyh ben kendi hesabıma medenî mikyaslara "Sihhat ölçü" sınıdı katmakta tereddüt etmiyorum. Bütün vazifelerimizin ilk şartı mevcudiyetimiz olduğuna göre bu vazifelerin başında vücut bakımını gelmelidir. Hayata saygı ve kıymet, alâkı hayatın da esasıdır. Bir hayvan veya iptidai insan da hayatını korumak hususunda bazı tedbirler alır; düşmanla-

rı ile mücadele eder ve sıhhatini bozmadan takdirinde ısrıp ın çeker. Bütün bunlara rağmen şüpheli bir vücut bakım, ölmek endişesi ve tam manasla şüpheli tedbir mevzu bahis olmaz. Hıfzıssıhha ve hattâ tababet mekûre çağımızın eserleridir. İlk insanlar tabiatın bütün tehlikelerine, travmalara ve hastalıklara karşı pek az şeylerle mücehhez idiler. Mikrobiyoloji ancak yarın asır önce mübet bir ilim halini alabilmiştir. Vitamin maddeleri ve uzviyetin birçok mühim mekanizmalarını idare eden dahili ifraz güdülerinin mahalleri yani hormonlar daha birkaç senelik mesanın neticesidir. Demek ki beşerî mekûrenin görünümünü, medeniyetin jökâfı nisbetinde "Sihhat ölçüsü" de daha yüksek bir kıymet kazanır. Eski asırlarda fikir cereyanlarının en parlak olduğu yerde, Atina sitesini ve buna tabi olan diğer Elen şehirleri idi. Daha sonra ilmi ve felsefî düşüncelerin gerilediği kurumvustaya nazaran bu eski sitelerde tababetin oldukça mükemmel olduğunu ve İpokrat gibi şöhretli bir yetiştirildiklerini görürüz. Hekimlerin hastalarını kabul ettikleri şifa evleri (latron), kophicalarda şu tedavileri ve hattâ tababeti aklının bir navi kay-

sağı olan Deli mabetleri bunun en belâği delilidir. Çok daha evvel Mısır medeniyetinde mükemmel hekimler, şehit tedbirleri şahit oluyor ve hattâ mumyalanmak suretile ölümlerine gösterdikleri iltihamlara hayretle bakıyoruz. En eski cetterimizin sihat hakkındaki telâkkileri ve temizlikleri müstümanlığı kabul etmeden evvelde meşhurdur. Orta çağ bütün insanların mukaddes cinler için çarşıtkıları ve her yerde manastırlarda zavayelerin kaynaştığı bir irtikârı olduğu kadar bu derece sihat eviyle ve temizlik görmüyoruz. Papaların birçokları her fikrileri dılgın olan okulları kadar uzun saç ve aylarca yıkanmayan bir takım acayip mahlukları. Demek ki sihatın en yüksek derecesi, tababete, ferdi ve belâği hifzına hayati daima ötekârenin inkısafta müteavvizlen gâtıdır. Mualim filozoflardan Herbert Spencer'ın güzel bir mütalâasını aynen naklediyoruz: "Dünyada mualıfıyetin ilk aşırı, iyi bir hayvan olmaktadır ve müli saadetin de ilk şartı bir milletin hep iyi hayvanlardan mürekkep olmasına bağlıdır."

Az bir müddet zarfında geniş ve mülbis Türk yurdunu gece gündüz işleyen muavazir bir karınca yuvasına benzedürmek gayesini güden Cumhuriyet hükümetinin en canlı hedeflerinden biri nüfus siyaseti ve dolayısıyla aynı ayrı her vatandaşın sihatıdır; ve ilk inkılâp senelerinden bugüne kadar memlekette bu hususta sarfeden emekler gayanı hayret derecede semereler vermiş; bir çok hastalıklarla mücadele edilerek her yerde mükemmel hastahaneler, mübhi müesseseler açılmıştır.

Birkaç gün evvel münevver bir Er-

zurum genci bana içinde doğduğu sev-gili kasabasının umumî sihatı ve hekimlere verilen kıymet hakkındaki mütealemini sormuştu. Bir sihat müdürü veya hükümet tabibi olmadığım cihetle riyazi mahiyette istatistiklerle bir hüküm veremiyecğim tabii idi. Ancak her iki hastahânenin şubeme taallük eden vakaları takip ettiğim için indi de olsa bir kanaatın olması lazımdı. hâlisus en ize yerlere, dilencinin mahzenine giren her görgülü ve vicdanlı hekim ister istemez biraz içtimaiyatçı ve filozoftur; bilânaileyki bütün sihat şartları birarada gözden geçirebilecek vaziyettedir.

Fırsat buldukça yurdumuzu gezeli ve tarihî bir belde olan Erzurum hakkında ve doğu hayranlığına olan mübet yazılar ve hattâ mehtiyizlere yazılan bir borç bilişim; hattâ Cumhuriyetin okunmuş olan "Meslek bayecanı ve Ma-regal Çakmak hastahanesi" makalesi-rimle de ırkek garp gençliğini doğu ciyârlarına davet ediyoruz. Ancak halkçılığın ve medeni inkısalın en mü-bilim umdelerinden biri, mübet ve güzel şeyler yanında menfi ve doksanı geyleiri de tam manasile rıyasız bir realizmle tebarüz etmektedir. Bir şeye olaysıydı Erzurumun karlı ve gıltılı gecelerini, nolis havalarını kalem kudretine tasvir eder ve Bahadır DÜLGER'in kurtuluş müsameresinde maharetle canlandırıldığı tarihîteki kahramanlıkları için bir destan düzderim. Gerek şehrin ve gerekse aziz Erzurumuların nimetleri ve mezyetleri inkâr edilemez; bunlar her fursatta kâh yazılır ve kâh hatibelerde tebarüz et-tirilten hakikâttir.

Erzurumu (Sihat adası) içinde ge-

şirince bazı hususlarda nikbin ve mod-dah olamıyorum ve kusurları canlandı-rmaya da vatan borcu biliyorum. Şehirde değeri katman ve devletin büyük ma-saflarla kurabildiği askeri ve mümine hastahaneleri, doğum ve çocuk bakım evleri, mübhi hastalıkların şubeleri tesviyettedir; ve her gün bunların gün-lümleri önünde şifa dileğinde bulunan yüzlerce vatandaş görüyoruz. Şehirde bu sibi müesseselerin ve diğer âlemlerin ma-kamlarını inşâan mübetinde cehleri aşı-landı; fakat her şey devlet ve ısrar kuvvetleriyle hallü fast edilemez. Fıkara-lıkla beraber çok dela ananevi bir ıti-yat veya malûkât taarrufu mülbâ-zeyle yarı karanlık, basık tavanlı bir tek odada birkaç vatandaşın birden yatıldığı vakidir. Bunların arastından öks-üzüp belgim çıkaranlar, kaşınanlar ve ateşli de fazladır. Zaman zaman tıfıs hastalığının surada burada görünmesi de bu sebeplerdendir; ve trahim, verem, kemik iltihali gibi mikroplu ve ziya-sızletten mütevellit hastalıklar fazladır; halbuki Erzurum bol ziya beldesi, açık tabiat solaryumudur. Birçok vatandaş-ların hastalıklarının mehyetleri hakkın-da fikirleri bile yoktur; her şubeden mütehasssın bulunduğu bir yerde bütün iltihalleri muayyen doktorların işi sanır; bir defa bu hekimlere görünür, oadan son-ra oyalanarak hastalığı ılerler, kanser gibi, melanoli gibi ya tedavileri olma-yan veyahut ta uzun süren hastalıklarda derhal bir hapla iyi olmak arzusunda-r; çünkü dışarda hekim olmayanın veya hekim geçinenden telkileri bu yoldadır. Konsültasyonların bemen hiç olmadığı bir kasabada (Sihat çölü) ile hem o şehrin halkı, hem de o halkı

tedavi etmekle mükellef olan hekimleri parlak bir not alamaz. Demek ki halk hekim, hekim halka yavaş ve bir nevi mahalli tababet doğmuştur. Baş t.b-i-tille serbest hekimlik cihvelerinden bah-bahsediyorum; yoksa hastahanelerde ve polikliniklerde her gün ümî konsültas-yonlar yapıyor; neder vakaları müsa-me-relerde gösteriyor ve nesrediyoruz. Gar-bın, orta Anadolunun daha küçük ka-sabalarında hiç olmazsa üç üç serbest hekim de mevcuttur. Erzurum bir tek serbest hekim bealemiyecek kadar la-kir midir bilmem?

Diğer meslektaşlarımızın da görüşleri ve hikâyeleri bana yakan olduğu tabiri-dir. Modern tababet, hekimleri bir bir koğu ve laboratuvar münyemelen, kitap ve mecmualarla yorducu kadar tasta-ları da maddelen ve manen yoracaktır. Çoğumuz şu kasabada bir kabineye dahi sahip değiliz; devletin aldığı, halk ile ilim uğrunda ve halk için çalışıyoruz. Medeni bir memleketin bir çok istilâlar ve ordugâhlar görmüş ve zeki vatandaşlar yetiştirmiş olan Erzu-rum gibi güzel ve tarihî bir kasabada sayısız fitri mezyetler yanında (Sihat meşhuru) aziz şehirlerimize asıran henüz geridir; hekimle raşbet olma-klıkla beraber telâğile ve ısağ zaftır. Hükü-met halkın refah ve saadetini femio yolunda icabeden bütün fedakârlıkları yapmış ve yapmaktadır; treni ve bo-trenle beraber gün kamıştıcı ılbis medeniyetini ayaklarına kadar getiren hükümetten her şeyi bekleyemeyiz; fer-di gayretlere ve aydınlanmalara da muhtacdır; ve Erzurumun medeni hayatı benzermiş olan münevver vatandaşla-rına dıgün en mühim vazifelerden hus-

zaman ve uzaklık icabı olarak bazı bu-
suslarda geri kalan benzerilerine daima
en doğru yolu göstermektir. Biz ya-
banca münevverlere, burarlarda muvaf-
kat olarak bulunan nekimlere düşen
içtinâî vazifelerde çoktur ve halâkin
cehaletten mütevellit kusurunu mazur
göterek onu aydınlatmalı ve kendimizi
o mentaliteye uydurmaktan çekimeliyiz.
Şifeler burada geçici kuşlar gibiyiz ve
buğün Erzurumda yarında Konyadayız.
Şükûmetin ılgat ve isteklerle hep bir-

den bu kasabada dıkeceğimiz millî
eserleri korumak hepimize ve herhalde
hepimizden ziyade buradada yuva ku-
ran Erzurum vatandaşlarına düğer. Za-
ten batıya doğru inkişaf eden yeni Er-
zurum sitesi az zaman zarfında kurunu
vustâî meskenleri de kaldıracak ve bu-
rası zeki insanları ve medenî konfor-
larla şarkın en ahlâatlı ve neşeli bir
beldesi olacaktır. Ben kendi hesabıma
şimdiden bu ümit verici izleri görebil-
mekle bahtiyarım.

MESLEK SEÇİMİ

Yazar: Seyfi KURTBEK

" Oğlunu ne yapayım ? " İşte her
babanın, çocuğu için kendi kendine ilk
aorduşu sual budur. " Ben oğlunu
asker yapacağım . . . " Benim oğlum
doktor olacak . . . " Benimki mühendis
olacak, şimdi mühendislik çok para edi-
yor . . . Bımlar hergün babalardan
iştigimiz sözlerdir. Anlaşıyor ki çö-
cuğun istikbali, herkesten çok babanın
elindedir.

Baba mesleğinden memnun değildir,
zaten meslekden memnun olmamak da
kaidedir. Bu sebeble, çocuğun başka
bir mesleğe verilmesi, daha doğmadan,
kararlaştırılmışdır. Çocuğa meslek se-
çerken, ekseriya ne uzun boyu bir tet-
kik yapılır, ne de onun şahsî istidad ve
kabiliyeti düşünülür. Zaten bunları tet-
kik etmek ve anlamak çok babanın
kudreti dışındadır. Baba, çocuğuna
meslek düşünürken, psikolojik sebebler
onu tevakkül etmişdir bile. babanın mes-
leği ona maddî menfaat temin etmemişdir,
o halde çocuk maddî menfaat getirecek
bir meslek sahibi olmalıdır.

Babanın mesleğinden canı yanmışdır
çocuğun aynı mesleğe girmemesi esas-
dır.

Baba mesleğini çok yorucu ve nan-
kôr buluyor: çocuk rahat ve çok verim-
li bir meslek tutmalıdır.

Babanın muvaffak olmaması, çocu-

ğunda o meslekte muvaffak olamayacağı
hakkında onda sabit fikirler ayan-
dırır; sanki çocuğun hayatda karşıla-
acağı maddî ve münnevî bütün şartlar
babanınkilere benzeyecekmiş gibi.

Meslek seçiminde zamanın moda ve
icabları da çok müessir oluyor. Bir za-
man askerliğe heves çoktu: ana baba
" çocuğum paşa olacak . . . derlerdi. Bir
zaman doktorluk kıbar buldu. Şimdi de
mühendislik; memleket terakkî ediyor,
mühendislerin istikbali açık.

Fakat bir de babanın, bütün bu ruhî
tenislerden uzak ve tamamen objektif
olarak düşünüşünü kabul ediyor: bu
gibiler de, ekseriya, çocukların hevede-
rine alınırlar. Çünkü unvanıyla ve
yanlış olarak zamediliyor ki heves ve
kabiliyet aynı şeydir. Halbuki pek az
tesanürlere bunların birbirine uygun ol-
duğu tetkikler neticesinde anlaşılmıştır.

Çocuk, şaha ziyade gösterişe kapı-
lır. Şu halde çocuklara meslek seçimi,
ekseriyetle, keyfe ve tasadüfî tabii ola-
yor demektir.

Son zamanlarda Avrupa ve bilhassa
Amerikada yapılan tetkikler insanların
çocuğun kabiliyet ve istidadları ile
meslekleri arasında uyumsuzluk, olduğun-
u meydana çıkarmıştır. Büyük harbeden
sonra Fransada yapılan tetkiklerde mu-
ayyen bir mesleğe ayrılan yüz çocuk

den yirmi ikisinin tam manası ile bu mesleğe uygun olduğu, kırkını hiç de verişli olmadığı ve geri kalanında da aynı mesleğe uz ve orta istidad ve kabiliyeti olduğu görülmüştür. Edilen kınanata göre, bugünkü hayatımızda iş ve mesleklerine uyan insanlar yüzde eli nisbetini bile bulamıyor.

Diğer taraftan, sadece mesleğe uygunluk da muvaffakiyet için kâfi değildir. Ancak hususî bir istidad ve kabiliyet bir meslekte temayüze ve yükselmeye muvaffakiyet derecesi elde etmeye imkân verir. İnsanların inkişafında ve yükselmesinde, züppe yoktur ki muhit en büyük tesirli âmiller içindedir. Bir ruhun, ne kadar iyi olursa olsun çorak yerde filiz vermez veya pek cılız bir şey olur. Kuvvetli bir kabiliyet ve istidad, itina ve teşvik görürse yardımı mazhar olursa elbette çok ve çabuk inkişaf eder. İstidadları görmek, korumak ve yetiştirmek lazımdır. Çok zaman iş ve insan uygunluğunu elde edemiyoruz. Bu yalnız seçimde isabetsizlik veya hatadan değil, aynı zamanda bir de zihniyet farkından ileri geliyor. İş insan değil, insana iş bulmak istenince muvaffakiyetsizlik elbette tabii bir netice olur.

Aranımızda, her meslek yalnız ayrı bir ihtisas olmaktan çıkmış, kendi içinde bir çok tali ihtisaslara ayrılmıştır. Bir insan her şeye yaramaz, bir veya bir-iki şeye yarar. Çok şeyde ihtisas arayınlar, hepsinde iptidai kalmaya mahkûmdurlar. Bir iş yürümezse, bunun için seçilebilecek içinin kabiliyetsizliğinde aranmak lazımdır. İhtisas inkâr eden bir müddet ve, a meslekte hiç bir terekkül ve tekâmül imkânı yoktur.

Eskidenberi mesleklerle insan ayrılmasında şu basit usul tatbik ediliyorduk: yerinde bir ahhal, muayyen bir nazari veya amelî bilgi, şahsın karakteri ve hıyasuyetleri aranmıştı.

Son zamanlarda insanları ilmi usullerle mesleklerle ayırılması esası üzerinde, ciddi bir surette çalışmaya başlanılmıştır. Bu usuller umumiyetle ikiye ayrılıyor:

- 1 — Mektupta mesleğe tevcih,
- 2 — İş ve mesleğe girişde seçim.

Mektepte çocuğun istidadları, uzun tetkikler neticesi, tesbit edilir. Diğer taraftan, bütün meslekler, istidad ve kabiliyetlere göre tasnif edilmiştir. Bu iki bilgi karşılaştırılınca mesleğin tayini için lazım olan esas elde edilir. Bu yolda Amerika en ileri gitmiştir. Bu yük mekteplerinde, meslek seçimi için hususî teşkilât yapılmıştır. Ayrıca Harvard üniversitesinin hususî kurullarında yetiştirilmiş müşavirlerden Boston'da bir (istidad bürosu) açılmıştır. Bunlar meslek seçimi hakkında tavsiyelerde bulunuyorlar.

İş ve mesleğe girişde seçim usulü Amerikada çok tatbik edilmektedir. Amele namzedi ilk önce sıhhi bir muayeneye tabi tutuluyor. Bunda muvaffak olanlar psikolojik diğer bir muayeneden geçiriliyor. Bunda şahsın kabiliyet ve karakteri meydana çıkarılmaya çalışılır. Bunlar neticesinde, namzedin hangi şartlar içinde (Oturarak, ayakta, soğukda, sıcakda... vs.) çalışacağı ve ne yapacağı tesbit edilir; soğuk kanlılığı, zekâ ve intikâl dereceleri, uyma kabiliyeti gibi hususları da tetkik edilir. Bunlar Test denilen tecrübelerle meydana çıkarılır. Test, bir nevi intihandır; fakat

bunda, adı intihanalarda olduğu gibi, namzedlere, hazırlanmış oldukları şeyler sorulmaz! Basit fakat şaşırmanın, ve çıkmazından çabucak cevap verilmesi lâzım gelen şeyler sorulur. Amerikada yapılan tecrübeler, testlerde muvaffak olanların, işlerde de muvaffak olduklarını göstermiştir.

Mekteplerde yapılan tevcih usulünün birde çok faydalı olacağını

zannedirim. Mekteplerde her talebenin esaslı bir sicili tutulmalı; bunlar, talebenin zihni kabiliyetlerini gösteren pedagojik bir kayıt ile beraber esaslar üzerinde toplanacak malumat, tahsil esasında veya, hiç olmazsa, hisse soğunda talebenin tutacağı meslek hakkında umumi bir fikir verilebilir ki bu da hiç yokdan elbette iyidir.

larındaki süratli devir } zararlı olabilir.
İhtiyaç ihtiyar oldum diye kendini göya
ıstırahata çekip hiç bir şeyle meşgul
olmamak daha zararlıdır.

O halde amir, bütün çağında hayatta
olmanın vazifelerini yapmak ve nimetle-
lerini buhaleldir.

Sây ve hareket avarında tabii had
için en doğru ölçü şahsın kendi ihtisa-
rıdır.

Hiç bir vakit herhangi bir faali-
yet, duygusu ıstırapla ifade edilebilecek
bir yorgunluk halidine varmamış bulun-
malıdır.

İhtiyarlıkta çok görülen atillik
tezellülâtini meydana getiren âmül ve
hastalıklardır.

Kırsakî basın ve derili etmemek
içtimâî vazifelerimizin bağında olması-
dır.

Vücut ve gövde hastalıkları, ız-
mazlım insanı ne çabuk yıpratırıkla-
rız hayatını hergiz misallerinden ha-
şşatın aşakla bilyoruz.

Tahkilerimizi toplayınca vara-
cağımız netice şudur:

Doğduğumuzdan itibaren henü de süratle
ihtiyarlaşmağa başlıyoruz, vücudumuzda
son hayat evoldasyonu duruncaya kadar
da gençlikten izler taşıyoruz.

Fakat ne vakit ihtiyar oluyoruz?

Zannınca en doğru hükümle, içinde
yaşadığımız devrin inkılâp ve tekâmülünü
takip edemediğimiz, daha doğru ve daha
iyilerine intibak yerinde eski itiyat ve
kanallara bağlanıp kendimizi yurıylen
cemiyetten tecrit ettiğimiz anda ve birden
ihtiyarlanış bulunuyoruz.

Hayatın fizyolojik bir tezahürü
olan, daha iyi ve daha faydalıya dur-
mayan bir tekâmülâ üstadı olan
" İnkılâpçılık " ündemizde Türk camı-
nının ebedî göreviğinin müdresi vardır.

Bu iz üzerinde bir oz almış
her fert kendi takat ve tahammül
potansiyeli ile daima ilerliye ve daha
iyiye, genç kalmak istersek ölümlümüz bu
olmalıdır.

ERZURUMDA İŞ VE AİLE HAYATI (II)

Erzurumda dokunan, halılar cihanşümöl bir şöreti
haizdi Hah kelimesi Erzurumun eski adından alınmıştır.

Yazarı Abdurrahim Sait EYÜB

Erzurumda, bahçehişen eskiliğine aid
bende bir hatıramın bıraktığı intibala
başlar.

İç meydana dükkânımıza bir gün
mektepten döndüğüm zaman babamın,
bir Kayserili hali tüccarlığı için bir
pazarlığa giriştiğini gördüğüm, Hali-
zamanda kaldığına göre bir buçuk metre
uzunluğunda bir hali seccadeyi babam
on beş liradan beş para eksikçe ve
remiyeceğini müledikçe, Kayserili tüc-
car dikkatlice halıyı evirip, çeviriyor ve
on üç liradan fazla vermem diye ısrar
ediyordu. İki tarafın böyle bir seccade
üzerinde hararetili bir pazarlığa tutuştu-
ğunu alâken ile seyrediyordum. Ara, ara
babamın ağzından (Bu hali, Erzurumun
eski malıdır. Nerde ise antika olacaktı-
r on beşten aşağı vermem) gibi söz-
lerini işitiyordum. Pazarlık epeyce uzadı,
nihayet Kayserili, babamın dediği
fiatı vererek aldı.

Gene ara, ara kıymetli eşyalarımı
fiat takdir ettirmek için dükkâne, evi-
mize gelen zevatın getirdikleri eşyalar
arasında hali parçaları da görüyordum.
Bunlardan bazılarına Erzurum dokunanı
olduğunu babam söylerdi. Çocukluk ha-
li, babamın, Erzurum halıları nasıl an-
ladığını öğrenmek hiç aklımdan geç-
mezdi.

Aradan uzun bir zaman geçtikten
sonra, Erzurumun eski halıcılığına ait
mevzuu biraz olsun tekrar canlanma-
sına (Yakut hemevinin muacemü'l-bul-
dan) namındaki kıymetler eser sebe-
p olmuştur. Başka bir mevzuun tetkiki
için bu eseri karıştırırken, halıam, (Ka-
lık)isiminden alındığına dair bir ibare-
ye rastgeldim. Malûmya Araplar Erzu-
ruma (Kalıkla) derlerdi, demek oluyor-
ki, İranilerin (Kali) dedikleri (Hah)
Erzurum'un eski adı olan (Kalıkla) da-
 alınmıştır. Yakut hemevinin o cümlele-

lerini tamamlamış zaptetemediğime şimdi ne kadar müteessifim. [3]

Aradan gene epyace bir zaman geçti. 937 senesinde Şubatında, şehrimizin tanınmış İranlılarından biri olan Hacı Abdollahın oğlu kerime gözüldürken laf arasında bana dedi ki:

— Bil bakayım Erzurumun eski devrinde dünyaca tanınmış nesini bilirsin?

— Bu soru ile cevabını ne kadar düşündümse bulamadım ve nihayet bilmiyorum dedim.

— Kırım, dedi ki Erzurumda eskiden dokunan halılar dünyaca meşhur imiş. Ben, bunu İranda, hali üzerine yazılmış bir kitaptan okudum. İranın antika hali çıkararı şehirleri içinde baş olarak Erzurum halıları geldiği yazılıdır.

Dostumun bu sözü üzerine gözümün önünde biran içinde çocuklukta babama tük Kayserili tüccarın Erzurum halısı üzerine çıktığı pazarlığın ehemmiyeti canlandı. Yakutinin ibaresi de bu meyanda gümün önüne geldi. Bundan sonra, Erzurumun eski halıcılığı üzerinde aklıma aklıma başladı.

Gene bir tesadüf eseri olarak 1938 senesinde Tevrisiyanı aynı içinde takibettiğim gazeteyi bayide bulamayınca Son Posta gazetesini aldım. Bunun tarifeleri meyanında (Kafdağın arkasında ünvanı yazının muharrihi olan Vasi Rıza Zübürün İranda halıcılık) xerlevihalı ya-

zısını dikkatle okudum.

Muharrir, İranda ki seyyahatine ait intibalarını anlatırken sözü hali üzerine getirecek, İranda temas ettiği hali tüccarlarından, halının menşei hakkında aldığı malûmatı böyle yazmaktadır. (Halıların ismi Erzurumun eski adı olan Katikadan alınmıştır. Cihana halıcılık bu şehirden yayılmıştır.) Bu cümleleri de okuduktan sonra Erzurumun eskiden halıcılıktaki cihanşümül şöhreti ve menşeiğin Erzurum olduğunu, böyle birbiri-

Erzurumun büyük harpte uğradığı felâketten sonra, bu şehirden eskiye ait bilgileri toplamak zorlaşmıştı. Çünkü bu eski şeyler hakkında malûmat verecek adam da kalmamış gibi idi. Bununla beraber Erzurumun eski halıcılığına ait bazı durubumesel meyanına girmiş sözlerde yok değildi. Halâ bunların caahiliğin muhalefe ettiklerine bakalırsanız, Erzurumda çoktanberi sünen halıcılığın vaktile ne derece aileler arasında kök salmış eski bir millî sanatımız olduğu anlaşılmaktadır.

Kadınlarımız arasında söylenen halıcılığa ait sözlerden toplanabilenleri şun-

lardır:

(Halıyı kentden mi indirirsin) yani halıyı tezgâhlardan mı indirirsin demektir. Bu darbimesel, kızların biraz iş görüp te annelerine aitem yolu, bu kadar ev işi gördüm diye başa kalkmalarına karşın anneler tarafından bu darbimesel ile mukabele edilir. Bu da gördüğün işin ile o kadar böburlanma halıyı tokuyup tezgâhları indirmedin, ya?

Digeri:

(Tokurum hali çıkmaz yukarı) darbimesel de böyle izah edilmektedir. Kadının gördüğü işin ağır gidip ilerlemediğini anlatmak içindir.

Digeri:

(Gelin halıyı getirir, kendi, serer, kendi oturur) sözü de, gelinin babası evinde elinin emeği okuduğu halıyı, kocası evinde minnetsiz olarak serip oturması. Halısını getirmeyen gelinin kayınatası veyahut kocasının halısını arzuna göre kullanması yerinde bir iş olmadığı anlatmak için söylenen bir darbi meseldir. Buna mümasil başka işler hakkında da söylenir.

Digeri:

(Tokuduğu halıda yedi dağın çiçeği var) bu da kız veyahut kadının, tokuduğu halının emsalsiz güzelliğini takdir için söylenen bir sözür.

Eskiden Erzurum ahalisinin bir maiyet vasıtası olan halıcılığın sönmesi iki yüz seneden fazladır. 1878 harbine kadar yarımda bir evde bulunan hali tezgâhları bütünü ortadan kalkmadı. Üst de kalanlar da pek ehemmiyetli bir hale düşmüştü. Büyük harpten sonra hali tokuyan kadınlarımız parmakla gösterilecek kadar azalmıştır.

Halıcılığın Erzurumda sönmesine iki sebep ümil olmuştur.

1 — İmparatorluğun ihsatı sarıların kapitülasyonların memleket iktisadiyatını kemiren, ezen bir bela haline gelmesi. Bundan İranın serbestçe hali ithal edip az bir gümrükle yerli sanayiye indirdiği darbedir.

2 — İhtimai tahavvül, eskiden yay-larımızda otlayan milyonlar koyunun mühim bir kısmının yünü Erzurum pazarında safıydı. Her aile en aşağı iki üç batman evinde yün işlerdi. Bir çok evlerin hali için sarfettikleri yün yüzlerce batmana balığ olurdu. Halıdaki şimdiki iki üç okta yünü evlerinde sarfeden aileler pek az, hazır iplik ve makine karşısında emek ve gayretle istihlâm eden yün işlerini ellerile eğirip, tokumak zahmet ve külfetine katlanmaktan kaçınan ailelerimiz çoğaldıkça, çoğaldı.

[1] AN kütüphanesi, Erzurumun bundan malurum olup ne kadar az bir kopyeyle, şehrimizde eski ve yeni şark sararını cami mükemmel bir kütüphaneye olmuş olmalı. Yakutinin bu yerdeki malûmatı halı ve tili nasıtlarla götürür ve İranda olduğu gibi tiktelerden böyle bir senetle malurum olan yerlerde ilmi bir etud yapmak gayri mümkün olduğunu bu naklede ne kadar az bir misal teşkil etmiştir. Kuvvetsiz Müftülüğün merkezi, şark ilâyetlerinde bir, şehit olan Erzurumda, şimdiki kadar neye kütüphaneye kura'lad? Cumhuriyetin prensip ilâhisi: emsâl kütüphanesini talandığı yetiştirme en mühim vasıta olan kütüphaneye niçin ehemmiyet verilmiyor. Temenni edilmeli kütüphanesinin de dardığımız bu minnetle arzuba biran evvel mühterem verilecek için olâhâdârların himmeti baş getirilsin.

TÜRK EDEBİYATINDA ŞEHRENGİZLER

Yazar: İsmet DELİÇAY

Şehrengiz edebiyatımızda, on altıncı asrın iptidalarında, Mesihînin üslûbuna başlıyor. Edebiye hakkında yazılan bu eser, o asırdan kalan vesikaların bilgililiğine göre, oldukça büyük bir değer kazanmış ve şaheserler arasında sayılmaktadır. [1]

Edebiyat tarihimize menba teşkil eden eserlerin bundan evvel böyle bir eser kaydetmemiş olmalarına; araştırmalar neticesinde de daha önce yazılmış bir şehrengiz henüz ele geçmemiş olmasına bakılırsa Mesihînin eserini şehrengiz nevinin ilk ve orijinali olarak kabul etmek lâzımgelir.

Biliyoruz ki divan edebiyatının bir çok neviden İran edebiyatında görülen örneklerden ilham alınarak yazılıyordu. [2] Belki başlıca cem terzekleriyle Bravın gibi arap müdrikliklerinin [3] eserlerinde de "Şehrengiz" diye bir kayda tesadüf

edilmiyor. Esasen Farsçadan ilham alınarak yazılmış eserler hakkında o devrin şairleri, terzeköçerileri ya şahsi bir tokum sebepleriyle, tenkitlerde bulunurlardı, Mesihînin eseri hakkında böyle bir kayıt da yoktur.

İstanbul kütüphanelerini araştırırken elime Farsî bir şehrengiz geçmiştir. Bu müstakil risalenin adı "Kitab-ı şehrengiz dergâh-ı Şahab" dur. Tebakkül Safi isiminde bir şair tarafından 944 te yazılmıştır. Ben bu şairin de Türk olduğuna kanıım. On altıncı asırda Farsçanın birdeki mevkii şaire eserini o dille yazdırması olabilir. Metnin tetkikinden eserin olarak anlaşıldığına göre bu Farsça eser Mesihînin ölümünden 30 sene kadar sonra yazılmış oluyor. Vaktile Mesihînin orijinalliğini söyleyen Gibb isabetli bir hükümde bulunmuştur. [4]

Mesihînin şehrengizi diğer birçok

[1] Aşık çelebi terkezesinde. "Şehrengiz gayet dikkatli... Rum şairlerinin itifaki husus ile mesdur ki o şairdeki Seyid'in Hüseyin Şirine, Hamidin Yusufi Züleyhazın; Necattin Hüseyin, Mesihînin şehrengizine... nazire olma... demektedir.

[2] Bunların bile him edebiyatımızda aslî ve şahsi bir hususiyete malik olmadıklarını söylemek istemediğimiz tabiidir.

[3] Edward G. Brown A Literary History of Persia 1-2 A History of Persian Literature 1-2 ciltler.

[4] Gibb A History of Ottoman Poetry cilt 2 xahile 232 yalın burada Türk gîrlinde ilk mizah teşebbüsü olduğunu ilave ediyor ki daha evvel kindi satirik ve mizahi başka eserler mevcut olduğu için bu fikriyi pek doğru bulmuyoruz.

eserlerimiz gibi matbu değildir. Birbirinden farklı nüshaları var. Mesela Üniv. versite kütüphanesinin Türkçe yazmaları arasında 481 numaralı Şabı gedama sonunda, 899 numaralı Mesihî divanında 1532 numaralı bir mecmuuda diğer bir nüshası vardı. Yalnız Gibb meşhur eserinin metin kısmına şehrengizli baş taraflarından 33 beyit ve on üç güzele aklı kısımlarla hatimeyi almıştır. [5] Bunların İngilizceye tercümelerini de yapmıştır. [6]

Aynı zamanda Mesihînin eserini prolog, katalog, ipoloğ diye üç kısma ve bunları da tali parçalara ayırmıştır ki bu da doğru değildir. Mesela bir kasidein girişüğü, teşebbüs ve gazeli gibi eserin kendi revginden anlaşılan aslı takvimini gör önüne almak daha objektif bir hareket olur.

Binsenaleyh yazma nüshalara göre, bu şehrengizi münacat, sıfatı geb, nefsî ruza, şehir tasviri, güzellere vaasî ve hatime olarak kabul ederiz. Daha sonra yazılan şehrengizleri de nazım itibare alırsak, münacattan sonra ruza geb, baharı şita tasvirlerini (Tabiat tasviri) diye tek bir isme irca edebiliriz. Şu halde şehrengizlerde: Münacat, tabiat tasviri, şehir tasviri — Sebabi telif te ekseriya beraberdır — güzellere vaasî ve hatime esas kısımları teşkil eder.

İlahi Aclâs sarı sebunum
Gıttırası kemendi nefsi durum

Çâ meşuk ipe dâsem kibleye yâk
Cemal yar olur mihrap düldüs

Kürus bargeç meşub fikrin
Bu kare gâllüde, gör bu fikrin
Gâd ahu gâzeller öpmelek ayd

[5] Aynı eser cilt 6
[6] Aynı eser cilt 3

Şehi nafsanı olmuş bir büyük kayd
Gâd nazını ile sarvilevân
Dâven sayaveç payas anı

Eserine 50 münacat beyitlerle başlayan Mesihî burada daha ziyade mahbup temayülünü, güzellere karşı fazla düşkünlüğünü anlatmaya çalışır ve bir çok mutasavvif olmayan divan şairlerinin yaptığı gibi bu maddî ve anekvül hüsiyatını anlatırken tasavvufî bir renge bürünmeğe de lüzum görmez; kaba-hal ta olan, günahla olan aşkına ve samimî olarak anlatır. 33 beyit kadar süren bu münacalın sonunda eserinin şöhrat bulmasını temenni eder:

İlahi baldoran şîrinde ruşt
Bu şehrengiz var şehrâ şehrâ şöhrat

Tabiat tasvirinden:

GECE

Meşur bu şahr bu şahı güc sanayî
Müştâk-ı levhasını etti aşt

Şehab kılıh edindi şahr kâğıt
Ki yaza hupluran vâsîn ulatı
Güzelir meşî yazılan müştâk-ı
Devânı nasman doldu müştâk-ı

GÜNDÜZ

Bağır olup hânen aşıp eiken kın
Uddi Yakubu şehrâ gûşân kâden
Ne şâhîbas olur gör perî hâver
Ki hâre aşıp-ı gösterir zar

Burada tabiatın ziyade divan edebiyatı hususiyetini taşıyan maverat tasvirler var. Fakat şehir tasviri ile güzellere vaasîde daha ziyade bayata imişti.

Şehir tasvirini ihtiva eden kısa parça da şehrengizin yazıldığı tarihi

ğundan [10] hükümdarın tuğsalı altın mühürü ile tağdır bu mühürle defterhane ve hazine müdürlerind. Veziri âzamın Salı günlerinden mada her gün bir ilahı divanı kurup devlet işlerini tedbir ederlerdi Diğer viziera divan kuramazlar. Çandarlı zade ikinci Halil paşanın Muradı tekrar iclasla veziri âzamı ları 1453 e kadar hükümdarlar üzerinde bile nâfiz oldukları görülmektedir bu işi çekemeyen Fatih, Halil paşayı öldürtmüştür.

Akşer

Şer'i işlere kadıliktan başka diğer devletlerinde olduğu gibi, tıbbi ordusu elisadın ger'i umuruna bakma ve kadıların uzal ve nasıbdı pek tohum ger'i kararları tektükte teşahhiyetler en büyük mevki ve makam kazaskerlikti. Sübulaşada gördüğümüz gibi bu makam Memlûklerde mevcuttu cıza tatiller bu makamın ihdasına 1360 da [11] dışırları da 1362 de [12] gösteriyorlar.

İzzam daha eski olmaları dolayısıyla tevarihü Ali Osmana emniyetimiz fazladır. Maamafih şu muhakkaktır ki ilk kazaskerlik vazifesini yapan zat çandarlı Kırta Halil efendidir. Kendisi bu vazifeden evvel Bilecik, İzmit ve Bursa kadıliklarında bulunmuş olduğuna göre kadılikları en büyüğünün o zaman Bursa kadı hı olduğu ve bunun kazaskerlik için bir basamak teşkil ettiği anlaşılmaktadır. Kazaskerlik 1480 senesine kadar bir tane idi. Ve kanunnamedin kâğıt edigi gün veziri âzamın sonra en

büyük vazife idi [13]

Defterdar

Diğer islam hükümetlerinde mali işlere bakan zata muavvili denildiği ve eyaletlerdeki mali memurlarına meşgul o anlarda lhanilerde defterdarı memarlık tabiri kullanıldığı malûmumdur. Osmanlılarda ise mali işlere bakan zat defterdar diye tesmiye alınmıştır. Bu tabirin ilk defa kimin tarafında kullanıldığı ve defterdarlığının ihdas ettiği kâğıt şekilleri bilinmiyor. Hiç bir tarhi bizi bu hususta tenvir etmemektedir. Yalnız bu defter ve defterdar tabirlerine bizi Germiyan oğullarında ve lhanilerde de kâğıt edigi anlaşılmaktadır. Bu kelimeleri oradan aldıklarına göre, hükmedebiliriz. Murat Beyin zamanında esirlerin deste birinin veya varının pencüyük ismi ile alınması tekkarrür ettirir ki zaman bizim tahsil ülemesi Karamanlı Rüsteme havale ediyordu [14]. Eğer o zaman defterdar olsaydı bu iş muhakkak onun vazifesi olacaktı. Halbuki defterdar tabirine Fatih kanunnamedinden evvel yazılmış olan yazıca Zade Alun Selçuknamesinde de tesadüf ettiğimizden bu tabirin birinci Murata Çelebi Mehmedin hükümetleri zamanı arasında kabul edildiğine hükmedebiliriz. Halis efendi kitapları arasında 56 numaradaki tevarihü Ali Osmandan Çandarlı kara Halili ve Karamanli Rustem Osmanlı yanına geldiler türlü türlü hile ile âleni doldurdular andan evvel defter beaşı bilmelerdi. Defter

hesabını anlar telif ettiler Akça yapıp hazine etmek anlardan kaldı diye bu kâğıt geçiyor [15] ve yine bu tarhi Osmanlı devletinin ilk mali teşkilâtına Mevlâna kara Rüstemin memur edildiği kaydediyor. Akça paşa zade Oruç beyde kara Rustem bu kâğıt ediyordu diye edip bunun tarhi ile kâğıt edilişinde Geliboluda oturduğuna kaydediyorlar ki [16]. Butun bunlar defterdar tabirini birinci Murat bey zamanında kullanıldığı ve bu tabirin zamanlar şiddet edilişine kanaat ettiriyorlar. Kanunnamedin anlıyoruz ki defterdar bu zamanlarda bir tane idi. 3. lâhare Rumelide arazi çoğaltma iki kısma ayrılmasına lüzum hasil olmuştur. Defterdar için Fatih kanunnamedinde malimin vekili defterdarıdır diyor [17]. Oturmada kazaskerin yanında ve alında yer isgal eder ve hükümdara resmen maruzatta bulunmağa mezdur. Veziri âzamı defterdarın muvafakatını almadan bir para sarfedilmezdi. Defterdar kendi sahasında hukuk verebilir. Ve tuğralı emur negredebilirdi. [18]

Nişancı

Daha evvel sahibi divanlığa, tuğralı emur ve tabirinin dalet ettiği kâğıt edilişinde anılarda nişanchiktir. Hükümdarın âlâmeti minhasarını taşıyan fermân ve beratları Türklerde nişan ismi verildiğinden bu âlâmeti koyan kişi meşum olan şahsa da nişancı denilmiştir. lhanilerde nişan tabirine per-

vane ile beraber tesadüf etmiştir. Yine nişanchiklik vazifesininin Fatihden evvel mevcut olduğu vakıfelerde caki berat ve fermânlarda tesadüf edilen nişan ta birinden anlaşılmaktadır. Ve yine Osmanlıların teşkilâtına müessir olan beyliklerden Germiyan beyliğinde bu tabir 14 üncü asrın son yarısında kullanılmıştır. [19] Nişanchikler ölmeden ve iyi yazı yazabilen zevattan intihap olunurlar. Çünkü bunlar hükümdarlara giyecek nameleri yazmak vazifesini mükelleftir. Osmanlılarda nişanchiklik 16 üncü asrın sonlarına kadar devlet teşkilâtı arasında pek önemli bir saate olarak devam etmiştir. Devamı da âmiri resnukutap ile meşum kâğıt ve divan beyeti sarı kâğıt arada devre ve vazife sahibi olan defter emini muşancılarının emirleri altında idiler.

Resnukutap.

Vazife tabiri salâhiyeti kâğıtlaşarak resnukutap tabirine dönüşür. Tıbbi ve Memlûklerdeki kayıtları bu nakaz eleis ilibari kâğıt sıra benzerliklerle Resnukutap tabirinin ihlas tarihini bilmiyoruz. Yalnız divanın ilk kurulduğu zamandan itibaren kayıtları tutan bir kâğıtın bulunduğu ve bilâhare işler çoğaltma bunlara tesadüf ettiği ve başlarında bulunan zata bu tabiri verildiği kuvvetle istidlâl edilebilir. Divanda resnukutap veziri âzamın muhede durarak muamele görecekti muharrer-

[10] Kanunnamed Ali Osman anlımon meşhurlatı ahkife 22

[11] Akça paşa zade, tarhi Ali Osman ahkife 22 Oruç bey ahkife 20

[12] Taciltevarih Heca Seddillâ ilip 13 Şahite 63 Selah zade ahkife 34

[13] Kanunnamed Ali Osman ahkife 18

[14] Akça paşa zade ahkife 34

[15] T T anı hollar sahife 15

[16] Akça paşa zade 34

[17] Kanunnamed Ali Osman ahkife 18

[18] Kanunnamed Ali Osman ahkife 16

[19] T T anı hollar muvveddelat ahkife 15

havuç, ıspanak, bezelyede fazladır. Gıda ile verilen provitamin - karotin karaciğerde iki molekül su alarak A vitamini-ne inkılab eder, Hayvanı mahsulatta, ancak karaciğerde, Lebertran : Oleum Jacoris Azelli, karaciğer sucuğu, süt yağı, tereyağı, mütakâsif süt, yumurta sarısı, Mercin balığı, ve Ringa bahçında bulunur. Margarinde vitamin yoktur.

A vitamininin en ehemmiyetli ve iltidai tesiri, hücre teğekkülüne hizmet etmesidir. Bu bakımdan A vitaminine (Epitel muhafızı: vitamin) namı da verilmiştir. Fihalkika, A vitamini noksanlığı halinde, aetha epitel hücrelerinin dumura uğradığı, metaplazi gösterdikleri, marazi olarak nüfus kabiliyetinin arttığı tesbit edilmiştir. Mesela, mihbelde buna müvabih tegayyürler (Kolpo-keratose) görüldüğü gibi, bovil cihazında da görülür. A vitaminini noksanlığı halinde, buvayzalarda, üreterde, epitel tegayyüre uğrar ve iltihabi bir vetire inzimamile ekseriyetle fosfat taşları teğekkül eder. Şu hale nazaran taş teğekkülü tali bir neticedir. İltidai sebep A vitaminin noksanlığıdır. A vitamini, vermekle, epitel, hasarının bertaraf edilmesi, ve hatalı hücre metabolizmasının doğru bir geikle ifrağı, hamizi idrar tesmülünün tekrar avdet etmesi suretile tam şifa husule gelir. İdrar tesmülünden hamizi bir şekilde sebati, taş teğekkülü aleyhine mühim bir keyfiyettir.

Göde haricet hâs epitel tabakanının harabiyeti neticesi, karatomalasi ve bunun neticesi olmak üzere kseroftalmi ve panofthalmi görülür. Karniya tabakası, munzammas sayesinde olan mutut goffafiyesini kaybeder, bazı yerleri be-

yak ve kuru bir hal alır, nihayet bir kısmı harap olur ve bunların yerlerinde vasi nedbeler teğekkül ederek körlüğü mucip olur, şebekiye tabakası A vitamininden zengindir.

Fazla alınan A vitamini, karaciğerde, şebekiye tabakasında, cisim asfarda ve bilhassa gebelikte bütün nescişah-mide depo edilir. Bütün A vitamini deposu 3-4 hafta kifayet eder.

A vitamini insan ve hayvanda, süto intikal eder. Kâhil bir insan A vitaminine daha fazla muhtaktır. Bilhassa hamilde ve süt çocuklarında bu keyfiyet nazknitibara alınmalıdır.

A hipovitaminozu hallerinde, istih-sızlıkta, yayılamada, gıyayımuhati hiperkeratoma, ve kuruluklarında, bilhassa anemnezinde vitamin noksanlığı görülen vakalarda, gebelerde laktasyon zamanında, yeni doğanların neşvünçüne, b-zukluklarında, uzun süren yaralarda, cilt indifalalarında, gece görmemezliğinde kseroftalmi ve keratomalasi da kullanılır. Bunlardan başka besî tedavisinde de pek güzel neticeler veren hipertiroz tedavisinde kullanına ıstıbabı vardır. A vitamini bermutat dahilen kullanılır.

A vitaminin toksik tesiri, münferit olarak malûm olmamakla beraber bazı cihetleri zikredilmiştir. Hayvanda yem-yine kilo başına 300,000 vahdet vermekle elektif bazı tegayyürler müahade edilmiştir.

Mesela, karaciğerin kubler hücrelerinde, cildin karniye tabakasında ve diğer musattah epitel hücrelerinde lipoit terakümü görülmüştür. Mamafih, kristal şekilde elde edilmedikçe semmi tesir tayini müşkuldür.

(Sona var)

GARİBOĞLUNDAN

NEYLEYİM

Çekim ellerinde kaval olmalı,
Gönlü ellerinde hayal olmalı,
Sarışınak polunda vâsil olmalı,
Böbüdüde ve gülsüz başı neyleyim?

Suları kurumuş bir siltin çeşmesi,
Belki de içinden deritildir eşi,
Duyduğu seslere asırsı sesle
Dönüp ses vermeyen dağı neyleyim?

Her gönlü erinde bir od yahnması,
Gününden gönlüde gönlü akması,
Diktığın göllere dönüp hakması
Ben böyle gönlü, başı neyleyim?

Bana ses vermeyen dağı neyleyim?
Böbüdüde ve gülsüz başı neyleyim?

GECE

Ya bir yol ya bir yağmur kaçuclar panzerem,
Kaynayan dünyalara bonazay dâğılmeceler,
Ve kitaplar okuya dahine yollar varlı
Vefakâr destler gibi kapı çalar gıciler.

YANGIN

Yolları yollara bağlayan ömür
Ağ gibi ördüldü, tel tel uyardı,
Bir iron halkırken, tozuya güller
Ağların ağlacım koptuğu zindü!

TORBE

Dizler eğikte kalır, hep ucuunda bahçeren
Yolları, taşların bir bir idah gösülür,
Sabaha eriymeden tükenen mumlar gibi
Karanlık bir diyara reşip şeker ündü!

EY ADALET GÜNEŞİ

Ne adalet ne kanun vahşet her yerde vahşet
Mahşer köpürmüş laşun kalplerin pernasından
İşte o gündü doğdun dünyaya açtın dahşet
Ey adalet güneşi feryatlar arasından!

Düştürün üç almak için Türkün bütün gücünde
Köprülmüş devler gibi dört yandan saldırırken
Aplımsa manılar hep yuhıdı bir günde
Türkün ula başkanı Şarktan haş kaldırırken.

Kimler demiş çığneniz Türkün eşale vatanı
Bu toprağın altında yatan Şehitler hısmı
Dün nasıl tanıyorcan bugün daha 60 tanı
Yılan asır yaratan yüce önderler bütün.

Sevri parçalayarak dün Lokanı yaratan
Yüce eşale Atatürk ölüde önderiniz
En son kandi kanından alıncaya renk katen
Kalbinizde yaşıyor bütün şehitlerimiz.

Yitince herşey kalan çığnenen bu vatan
On her yılın içinde bir anıma çevirdi
Fesinde Türk gençliği damarında Türk hısı
On her yılın içinde asırları devirdi!

Sisi inkâr ederek bir kuvvet vursa şer
O şahannın güleri ateslenerek yosun
Bir kuşandan mevratı Türkiye sili deşer
Dünyamızın Şakarya meydanları ezalınmal

Mah köpürme tapas er Atam eşaleiniz
Hiç bir kuvvet alıncak ulu önder olas eş.
Öyle bir kuvvet vursa o kuvveti şimalı
Ey şarktan doğan güneş ey şarktan doğan güneş

Yatın kalan bu ecran size kalan mı oldu?
Kullu son şehitini nerede mi letin Atam
Dün yaratmıştı bugün o yaratın mı öldü?
Bağrınızın önünün bir oğuş açtın Atam.

Yaratmış bir nealla kalplerin gövdesi
Ömedi o ölmüştü yaşıyor o yaşıyor.
Bilimiyen bir arla kalplerimize daldı.
İşte bugün kalplerden tapıyor o tapıyor.

Yazarın

Sami TEKİN

MİRTİL

Yazar: ECKMANN CHATRIAN

Alsasda, Dozenhaym köyünün niha-
yetinde ve ormana giden kumlu yolun
elli adımı üzerinde etrafı yemiş ağaçla-
rile çevrilmiş, damı büyük taşlarla dolu
vadiye nazır güzel bir evceğiz yükselir.

Üzerinde bir köme güvercinin uçuş-
tuğu bu evin bahçesinde tavuklar do-
laşmakta ve kümesin küçük duvarı üze-
rine tünemiş bir horoz dağlarda akis-
lenen sesile saabı haber vermektedir.
Kenarına çamaşırlar asılmış tahta besa-
maklı bir merdiven birinci kata çıkmak-
ta ve iki asma geniş yapıları ile evin
bütün cephesini öterek, saçaklara ka-
dar tırmamaktadır.

Merdiveni çıkarsanız karşınıza ge-
len koridorun dibinde parlatılmış tert-
emiz tencereler ile mutbağı bulacaksınız.
Sağdaki kapıyı açarsanız, büyük salona
girisiniz. Orjeden yapılmış bantel mo-
biyeler, tavanda emmer, renkli hatıllar,
ve süsücekleri madeni sesile sayan büyük
bir divar saati...

Burada siyah taftadan 'korsak' bir
entarı geymiş, başına kadifeden uzun
kordeli bir hotoz bağlamış, otuz beş
yaşlarında bir kadın dolaşmakta ve bul-
yalara dalmaktadır.

Kadife bir ceket, kahve rengi bir
pantolon giymiş olan geniş alınlı, iri
kemikli, sakın ve derin bakışlı bir adam
sıkla anlayılmış bir hava çalarak diz-

leri üzerinde iri bir çocuğu zıplatıyor.

Köy uzakta vadinin içinde evceği-
zin küçük pencere ile çerçevesi gibi
gözükmektedir. Çay, değirmen arkının
üzerinden atlıyor ve dolambaçlı sokak-
lar arasından geçiyor. Eski evler kas-
vetli yüzleri, anbarları, güneş serilmiş
çamaşırlar ile göze çarpıyor. Genç kız-
lar çayın kenarlarında taşlara çömelmiş
çamaşır yıkıyorlar. Okuzlar büyük sö-
ğüt ağaçlarının dibinde böğürüyor ve
genç çobanlar ellerindeki kırbaçları çal-
latıyorlar. Üzerlerinde çam ağaçlarının
sivrilikleri farkedilen dağların zirveleri
içinde bazar ördek kaffelerinin dolaştı-
rı, bazan, kenardan kopmuş bir ağaç
bedeninin sivriklendiği mavi sular üze-
rine akıleniyorlar.

Bütün bunları gördüğünüz zaman
kendi kendinizi "Allah ne büyüktür...
Onun her yaptığı şey tam ve kâimdir...
Ona gülerdelim ve onun modillerile asır-
ları ve asırları çulatalım... Amin..." di-
ye düşünürsünüz.

İşte dostlarım, Bremerin evi, ken-
disi, karısı Katerin, ve oğulları Eric.
1820 yılında böyle idiler.

Onları size yazdığım gibi tahay-
yül ediyorum.

Kristiyan Bremer imparatorun mu-
hafız kitalarında askerlik yapmıştı.

1815 den sonra yaşlı fakat daima

tazelğini muhafaza etmiş olan eskiden beri sevmekte olduğu Katerin ile evlenmişti.

Evi, dört, beş dönüm bağı, ve karısının bir kısmı arazi ile Bremer Dozenhaymın cırafından sayılmakta idi. Muhtar olabilir, vilâyet meclisine aza seçilebilirdi. Fakat onun böyle yerlerle alakası bile yoktu. Tarlalarındaki işlerini bitirdiği zaman tûfegini sırtlar ve köpeğini yanına alarak ormanda şöyle bir dolaşmağa giderdi.

Bir gün avdan dönerken büyük bir çantada içinde iki üç yaşlarında bir sincap kadar çalâk ve bir böğürtlen kadar siyah bir çingene kızını da bera ber getirdi. Onu bir ağacın dibinde yorgunluktan, belki de açlıktan ölmüş zavallı bir çingene kadınının yanında bulmuştu.

Katerinin şikâyetlerini, bağırınlarını sizin tahminize bırakıyorum. Fakat Bremer evinde hakim bir erkek olduğu için karısına yalnız getirdiği çocuğa Süzân Fredrik-Mirtil adını vereceğini ve onu oğulları Friç ile beraber büyütüp terbiye edeceğini söylemekle iktifa etti.

Köyün bütün ileri gelenleri birer birer, ciddi ve hulyalı yüzle kondilerini hayrete düşüren küçük çingene kızını görmeğe geldiler.

"Bu diğer çocuklara hiç benzemiyor, diyorlardı. Bu bir seraseri... Hakiki bir seraseri... Siyah gözlelerinden her şeyi anladığını görmek kabil oluyor... Bizî diyorlar... Kristiyan, dilkât edin... Bu çingenelere güvenilmez. Küçük sansarı beşlebeğe kalkarsanız bir sabah koruzunuzu bulurdunuz ormanın yolunu tutacaktır muhabbâk..."

Bunlara karşı Bremer

— Birakın şunu diye cevap veriyordu. Kendi işinize bakın. Ben Ruslara lapanyolları, İtalyanları, Almanları, Yahudileri gördüm. Bunlardan bir kısmı esmer, bir kısmı siyah, bir kısmı sarı idi. Kiminin burnu büyük, kiminkisi ise küçüktü... Ve her yerde ben mert adamlara tesadüf ettim. Anladınız mı? hem her yerde...

— "Münküdür... Fakat bütün bunlar evlerde yaşıyorlardı. Halbuki çingeneler açık havada yaşarlar..."

O zaman Bremer onlara nezaketle yol gösteriyordu:

— Haydi, haydi... Benim nasihatı ihtiyacım yok... Çiftlikte işler var. Ahırları boşaltmak, gübreleri atmâk, yerleri yıkamak lâzım.

Bununla beraber pöylülerin temar men haksız olmadıkları da muhabbâk işi ve bu meselesel on üç sene sonra açıkca ortaya çıktı.

Friçin ineklere yem vermediği, atları suya götürmediği, babasına taşılay sürmek, ekmek, biçmek için yardım etmediği, demetleri bağlamağı ve otları köye nakletmediği sevmesine rağmen, Mirtilin inekleri sağmak, yayık çekmek, nohutlarını kabuklarını çıkarmak, palateleri temizlemekle hiç alakası yoktu.

Dozenhaym kızları sabahları çamaşırdı onu yanlarına çağırarak zaman o çemenin yalağı içindeki akasına memnuniyetle bakıyordu. Güzel siyah saçları, kıp kırmızı dudakları, beyaz dişlerini omada gördükçe tebessüm ediyor ve mırıldanıyordu:

"Ben onları hepsinden güzelim... Bunun için beni çekmiyorlar..."

(Sonu var)

ERZURUMDA

Şehir haberleri

■ Erzurumun yirmi ikinci kurtuluş yıldönümü bu sene de her yıl olduğu gibi büyük bir heyecanla kutlanmıştır. Yapılan merasimi müteakip Lisede mahiyeti itibarile alâkayı kuvvetle celbeden bir müsamere verilmiştir. Bu müsamerede kuvvetli bir şekilde mahallî folklor göz önünde tutulmuş, eski köy ve şehir şarkıları söylenmiş mahallî oyunlar maharetle oynanmıştır. Yavaş yavaş kaybolmağa başlanmış bulunan eski millî kıymetlerin muhafazası ve canlandırılması bakımından büyük bir değerin sahibi olan bu müsamere Erzurum muhitinde kuvvetli ve münasit bir tesir bırakmıştır.

■ Çocuk Esirgeme Kurumunun senelik kongresi Gazi Paşa İlkokulunda açılmıştır. Maarif Müdürü Hamdi KESKİNİN riyesetinde çalışmağa başlanmış olan kongrede kurumun geçen sene zarfındaki faaliyetleri tetkik edilmiş, idare heyetinin tasvip olunmuş ve önümüzdek çalışma senesi bütçesi kabul olunmuştur. Yeni merkez heyeti Maarif Müdürü Hamdi KESKİNİN reisliğinde kurulmuş ve Gazi Paşa İlkokulu Başöğretmeni Fikri SAYGIN idare heyeti başkanlığına getirilmiştir. Yeni idare heyeti geçen seneye nisbetle üç misline varan bir varidat ile çalışacak ve şimdیه kadar el sürülmemiş birçok yeni mevzularda meşgul olacaktır.

■ Vilâyet Umumi Meclisi senelik faaliyetine son vermiştir.

■ Erzurum şehir meclisi bu yıl çalışmalarına esas olacak kararları aldıktan sonra dağılmıştır.

■ Geçen ayın son günlerinde yapılan intihabatta Erzurum Mebuslukları için C. H. Partisinin göstermiş olduğu namzetler ittifakla seçilmişlerdir. Yeni Mebuslarımız Nakiye ELGÜN, Şekrî KOÇAK, Pertev DEMİRHAN, Zeki SOYDEMİR, Aziz AKYÖREK, Fikri TUZER, Münir HOSREV Göle, Salim ALTUĞ, Nafiz DÜMLÜDAN ibarettir.

Erzurumdan bu sene ilk defa mebus seçilmiş olan Salim ALTUĞ Erzurumun kıymetli nümesailleri arasına katılmış olan değerli bir arkadaşımızdır. Halk Partisinde ve Halkevindeki ciddi çalışmalarile bütün memleketin sevgi ve itimadını kazanmıştır. Halkevinde köycülük kolu başkanlığına ifa etmekte idi. Yeni ve me'âliyetli vazifesinde kendisine muvaffakiyet temenni ederiz.

■ Salim ALTUĞUN Mebus seçilmesiyle açılmış olan Halkevi köycülük kolu Başkanlığına Avukat Memiş YAZICI intihap edilmiştir.

■ Erzurum ve Bayburt kaymaklıları arasında Beden Terbiyesi Unum Müdürlüğünün enrile tertip edilen ikinci büyük müsabaka yapılmıştır. Mevzu kopdağında inmek olan bu çetin müsabakayı Erzurum namına müsabakaya girmiş olan Erzurum

gücü kayacakları ezici bir üstünlükle kazanmışlardır.

■ Halkevi köycülük kolu bavalara düzelmesi ve civar köylerle münasebetin imkân dahilinde girmesiyle senelik faaliyetine başlamıştır. Komite bu seneki faaliyet programına göre birçok yeni işlerle meşgul olacaktır. Nüfus köyü itihaz olunan Gez köyünün inarı ve bu köyde köy kanununun tatbiki çarelerine şimdiden bayvurulmuştur. Bu sene zarfında merkeze merbut birçok köylerin etodları yapılacaktır. Mayıs ilk haftası içinde on beş kadar köy halkının iştirak edeceği büyük bir köy bayramı hazırlanacaktır.

■ Maarif Vekilinin yeni emirleri mucibince mektepler arasında yapılan spor müsabakaları Erzurumda büyük bir alaka ile karşılanmıştır. Şimdiye kadar yapılan 1200 ve 2500 metre erkekler arasındaki mukavemet yarışları kızlar arasında top atma ve gene kızlar arasındaki 60 metre bayrak yarışını Lise takımları erkekler arasındaki voleybol maçını ise Muallim Mektebi takımı kazanmışlardır.

■ Erzurumda beş senedenberi Maarif Müdürlüğü vazifesini büyük bir muvaffakiyetle ifa etmiş bahman fazıl arkadaşımız Hamdi KESKİN Trabzon Maarif Müdürlüğüne tayin edilmesi dolayısıyla şehrimizden ayrılmıştır. Erzurumda bulunduğu müddet zarfında kıymetli işler başarmış, her mevzuda kemaleyi göstermiş olan Hamdi KESKİNİN Erzurumdan ayrılmağa mecbur olması muallim mahâllerinde ciddi bir tesassüsü mucip olmuştur.

■ Erzurum Maarif Müdürlüğüne Ağrı Maarif Müdürü Avni tayin edilmiştir.

ÖZÜR DİLERİZ

"20 inci cihilde "Osmanlı devletinde divan teşkilâtı" başlığıyla "Divan edebiyatı" şeklinde tertip edilmiştir. Sade olarak.

Baskılığa yer: Erzurum Vilâyet Muthanesi